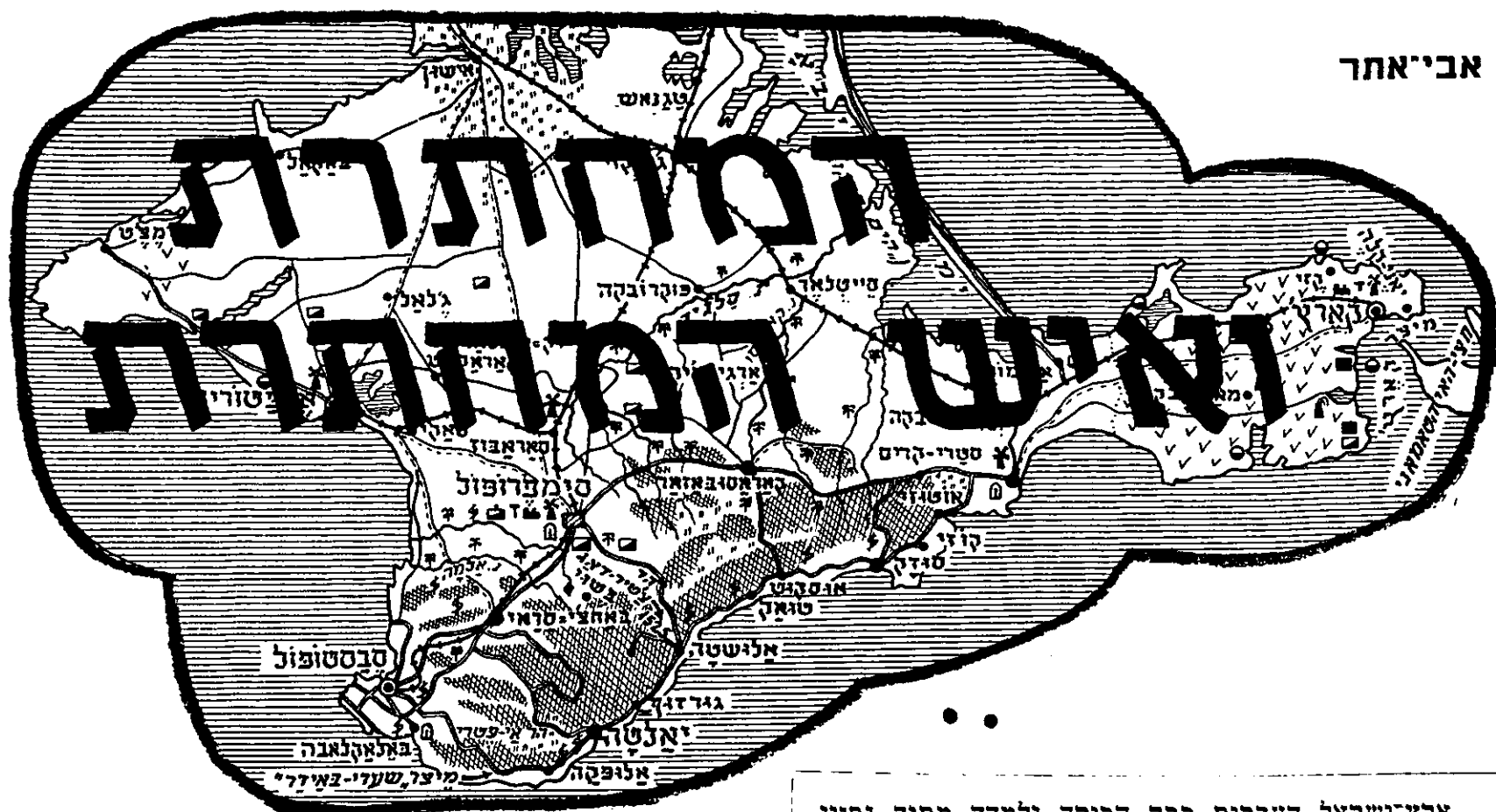

כותב הסקירה המקפת על מחתרת סוביטית, שזכתה (בראשית 1947) לפרסום — היה י. א. קוזלוב, אשר ניהל את פעולות המחתרת בתקופת הכיבוש הנאצי בקרים, בראשונה בקארץ' ואח"כ בסימפארופול. האיש נמנה על חבר בעלי הנסיון הוטיקים בפעולות מחתרת ברוסיה, אשר מספרם עם פרוץ המלחמה ב־1941 כבר לא היה גדול. את נסיונו קנה לו עוד בתקופת 1905, ואח"כ גם בתקופת מלחמת האזרחים ברוסיה, בשטחים בהם שלטו וראנגל ודאניקין. בשנת 1908 — נאסר, גורש לסיביר אך נמלט, ושב ופעל במחלקת. ב־1911 נאסר שנית ונידון לגירוש מחודש לסיביר; משם ברח בשניה בשנת 1914, וחזר לעבודת מחתרת.

בשנת 1941, שעה שצבא הכיבוש הנאצי התקרב לקרים, היה קוזלוב חולה קשה: עבר עליו ניתוח מסובך בעיניו וסכנת עיורון ריחפה עליו. אולם גם במצב זה, למרות גילו וראיתו הלקויה, דרש בחוקף להשאירו לעבודת המחתרת, והוחלט למנותו למרפז המחתרת, שהחלה מאז להתארגן בהדרגתו.

התנאים, בהם החלו ביצירת המחתרת, לא היו נוחים כל עיקר, והיה צורך להתגבר על קשיים רבים. תושבי קרים, בחלקם הגדול, ובעיקר התת־רים, ואף חלק מהאוקראינים לא היו מאוהדי המשטר הסוביטי. ובעיקר

ארץ־ישראל העברית כבר הכירה ולמדה מתוך נסיון, טעמה של מחתרת מהו — גם של מחתרת, אשר דוחקים לתוכה עם שלם, על הנהגתו המופרת, הטבעית והחוקית, ועל מאויי קיומו וגאולתו. והישוב מוסיף לטעם טעמה של „מחתרת” — אם לא תמיד במציאות־החיים בארץ־ישראל, הרי לגבי ההכרה במעמדו ובזכויות כוחות־המגן המאורגנים שלו — גם כיום, על סף עצמאותו הרשמית ותוך כדי התהוות גרעיניו הממלכתיים. ואין לדעת מה צופן יום בא בא בחובו, בחלק זה או אחר של הארץ. לקח הזדעזעות־העולם מלמד, כי גם עמים כרוסיה וכצרפת ניזקקו במלחמת־קיומם לאורח־מחתרת ולזיוף חשאי; ואלו העמים הבינוניים והקטנים — לא כל־שכן: מ„הצבא הלבן”, כמו שקראו לחיל־ההתנגדות בבליגיה, ועד ל„צבא־העם” של בורמה, בתכונתה למיגור השלטון היפני; מיון הסוערת וההירואית בשנות הכיבוש ועד לדניה, השליה־כביכול במריה נגד הגרמנים. אכן, לעתים הגיעו הדברים עד כדי קיום „שני עולמות” ממש: זה הגלוי, שעל פני השטח, וזה הסמוי, החי „במחתרת”. ואף אם סר, בתום מלחמת־העולם, ההכרח בפיצול־חיים מלאכותי ודרוך שכזה מעל פני מרבית שטחו של כדור־הארץ היגע ושואף־השלום, הרי אין בזה עדיין משום ערובה לכך, שעמים הנאבקים על חירותם, העומדים בפני פולש ומשתלט, לא יצטרכו לשאוב ממעין הנסיון של תנועות־התנגדות וארגוני־מחתרת.

יתכן כי טבע הדברים חייב כאן התאפקות מפרסום עד לאחר סיומה של המלחמה. אולם עתה נתגלתה פרשה מקפת ושיטתית אחת של מעשי־מחתרת מאחורי מסך־הזהירות שהסתירה עד כה — הפעולה בעריה של קרים הסוביטית הכבושה. הסיכום התמציתי, הניתן להלן, שעובד בידי חבר איש־הארץ, מפנה, בדרך הטבע, את תשומת לבנו לכל אותם העניינים והחזיונות שבסיפור־המעשה, אשר קורבה וענין מיוחדים להם לגבי מצבים ועניינים שכבר ניקרו; ולאלה העלולים עוד להתחדש — אף בארצנו אנו. — המערכת.

* סקירה מפורטת על כך — ראה ב„מערכות” חוב' מ"ב. מ"ג עמ' 44, תנועה פרטיזנית של עסימיעוט — וכן במדור „מי ומה” באותה חוברת.

היו רבים מתוכם משתפי-פעולה גלויים עם הנאצים, וכן בוגדים שונים ומרגלים.

האנשים לעבודת המחתרת נבחרו מהנאמנים ביותר; אלא שמפאת היותם מוכרים לרוב לאוכלוסיה המקומית, היה הכרח להעבירם למקומות שם לא הכירו. בהסדר זה היה פגם, מאחר שגם הם לא הכירו את תנאי הסביבה החדשה שאליה הועברו, ואת אנשיה. ה"מחתרתנים" החדשים אמנם היו נאמנים ברובם, אולם חסרו להם נסיון והכשרה לעבודת המחתרת. התושבים — בחלקם הפעיל והמאורגן — חולקו לשלושה סוגים: על אלה הדרושים ביותר לעבודות החיוניות — גזרו פינוי; על חלק הוטל להישאר כגוף פרטיזני בעורף האויב, ואלו על חלק קטן הוטל להישאר, בערים ובכפרים הכבושים, כמחתרת. התפקידים שהוטלו על אנשי המחתרת היו רבים וקשים: היה עליהם לספק ידיעות לכוחות הצבא הסדיר וכ"כ לפרטיזנים, לדאוג במידת האפשרות לאספקת מזון וצרכי רפואה, חוטי טלפון וכו' לפרטיזנים, לארגן חבלות, לעודד את רוח התושבים אשר נשארו בשטח הכיבוש, לשמש כ"גשר חי" בין המרכזים שבשטחי המולדת החפשיים לבין אלה שנותקו מהמולדת — ועוד כיוב"ז. שלל-תפקידים זה חייב את מארגני המחתרת לפתור בעיות רבות ומורכבות. את עיקרי הבעיות הללו ניתן להסדיר תחת י"ב ראשים:

- (א) ארגונה הפנימי של המחתרת.
 - (ב) בחירת האנשים המתאימים.
 - (ג) הסוואת עובדי המחתרת.
 - (ד) חינוכם והדרכתם של אנשי המחתרת בשאלות זהירות והתמצאות, בהתנהגות כלפי הכובש הנאצי, וכן בדרכי השגת אינפורמציה.
 - (ה) מציאת מקומות מתאימים למפגשים.
 - (ו) מציאת בעלי-מקצוע שונים.
 - (ז) הקמת בית-דפוס חשאי.
 - (ח) כינון תחנת-אלחוט.
 - (ט) צורות הקשר: הפנימי והחיצוני.
 - (י) ארגון הנוער.
 - (יא) מלשינים ומרגלים.
 - (יב) ביצוע חבלות.
- להלן — תמצית סקירתו של קוזלוב על אורח פעולת המחתרת ועל הדרכים בהן התגברה על בעיות אלה.

ארגונה הפנימי של המחתרת

מלכתחילה הורגש ההכרח לקבוע מסגרת ארגונית; ולאחר שיקולים רבים הוחלט להרכיב ועד-פועל, בן 3 חברים: מזכיר (קוזלוב) ושני סגנים: האחד — להנהלת החלק הצבאי-החבלני והאחר — לצד הארגוני-הפוליטי. אנשי המחתרת אורגנו בתאים, ורק העומד בראש התא

הכיר וידע מי האיש אשר ממנו הוא מקבל את הוראותיו. אולם אף לא כל ראשי התאים הכירו את הועד הפועל. הארגון בצורתו זו חייב מערכת מקשרים יעילה, אשר אורגנה בעיקר מבני-הנוער; על סוגיה זו עוד נייחד את הדיבור.

מקומות מיוחדים נקבעו כנקודות-מפגש, ונאסר על מרכזי התאים לפנות לאנשי הועד שלא במקומות המיועדים. אולם כללים אלה לא נשמרו בקפדנות, והדבר הצריך, מדי פעם בפעם, החלפה דחופה של דירות, דבר שלא היה קל לעשותו כלל וכלל.

התאים הוגבלו בפעולתם ע"י הוראות הועד הפועל: אולם קרו מקרים, בעיקר בתאי הנוער, של ביצוע פעולות ללא נטילת רשות ואלה גרמו לתקלות. שלא בנקל עלה לתקנן, ולפעמים אף נשארו ללא-תקנה. תקלה רצינית אירעה לארגון המחתרת בכללותו בראשית שנת 1942, שעה שהסובייטים הצליחו לעלות בחופה המזרחי של קרים ולכבוש את קארק' ושטח-מה מסביב לה. מיד עם כיבוש זה יצאו אנשי המחתרת ממחבואיהם ונתגלו, ואף נתמנו לתפקידים אחראיים. אולם הכיבוש לא האריך ימים (4—5 חדשים בלבד) — ושוב נאלצו אנשי המחתרת לנדוד למקומות חדשים, להצטרף לפרטיזנים, או לסגת עם הצבא הסדיר אל ה"אדמה הגדולה"; וכך ירדה לסמיון העבודה הגדולה שהושקעה קודם לכן בהתאמת האנשים לתפקידיהם וב"הסוואתם". ברור הדבר, כי התגלות זו היתה משגה חמור, שבעקבותיו נאלצו להתחיל את בנין המחתרת מחדש.

בחירת אנשים מתאימים

אנשי המחתרת נקבעו לרוב מבין המוכרים והנאמנים על המפלגה הקומוניסטית, אולם אלה רובם הרי היו מוכרים היטב גם לאוכלוסיה, — ומכאן נבע הצורך להעתיקם אל חלקי קרים שבהם הכירום פחות. בדרך כלל השתדלו לבחור אנשים בגיל העמידה, אשר לא יעוררו תשומת לב מיוחדת בחיזוניהם ולא יידמו לטיפוס של "מהפכן מובהק". כן הקפידו שהנבחר יהא אדם השומר לשונו מדיבור מיותר, חזק באופיו (למקרה של מאסר וכד') ומסוגל לעמידה עצמאית, שעה שאין להישען על עצה והוראה של מוסד מוסמך קרוב. השתדלו שלא להשאיר יהודים לעבודת המחתרת הואיל והיה ברור שיהודי שייאסר, אחד דינו — מות; כאן מילאה תפקיד גם החיזוניה, כי בין הבחורות היהודיות נמצאו כאלו, שדמו ביותר לטיפוס הארמני, המצוי בקרים. אלה היו הקוים המנחים בקביעת-האנשים הראשונה. עוד בטרם נכבש השטח ע"י הנאצים. בתקופת הכיבוש התגלו בין התושבים אנשים נאמנים, אשר לא נמנו על

קוזלוב ה"סנדלר"

חברי המפלגה הקומוניסטית, אך הצטרפי ללא היסוס לשורות המחתרת והביאו ברכה בפעילותיהם, וביחוד מאחר שבמקומות מגוריהם לא היו מוכרים קודם לכן כאנשים חשודים.

הסואת אנשי המחתרת

פרק זה מתחלק לשני ראשים: (1) הסואה כללית; (2) הסואה אישית.

(1) הסואה כללית: האנשים, שמונו להנהלת הפעולות השונות בעורף האויב בבוא הכובש, לא הורגלו מקודם, במשטר שלטונם הם בארץ, להסואה כל שהיא; ומתוך כך נעשו בזמן הראשון כמה פעולות בגלוייית, שלא לתועלת הענין. כך, למשל, האיש שעליו הוטל לגייס לפני הכיבוש אנשים לפלוגות הפרטיזנים העתידות, קבע את מושבו בבית אחד ממוסדות השלטון המקומי, הזמין אליו שמה עשרות אנשים, והפומבי גרם נזק הן למתגייסים לפלוגות הפרטיזנים והן למשפחותיהם; היה הכרח ללמד את חברי הפעילים קודם כל את תורת ההכנות במחבוא, כארגון מקביל למשטר הסובייטי הגלוי, ואח"כ להדריכם לנוסח של פגישות במחתרת, תוך ביום מסיבה משפחתית על כוס תה, חוגים ספרותיים וכו'.

(2) הסואה אישית: בעיה זו חייבה התאמה אינדיבידואלית לכל פרט. והדוגמה הטובה ביותר — הסואתו של קוזלוב עצמו. עוד לפני הכיבוש הנאצי סודרו בשבילו תעודות ע"ש אחד ואגין, אשר ריצה את עניו בעוון פלילי, בבית הסוהר" במקום מרוחק. תעודות אלו על שם מי שנכשל בפשע פלילי הוצאו במכונן, מתוך בטחון כי הגרמנים יתיחסו יחס אוהד לכל אלה אשר נחשבו לפושעים ונענשו, באשר נאמנותם למשטר הסובייטי תהא מפוקפקת בעיניהם. עם תעודות אלה עבר קוזלוב ואגין מעיר מושבו סימפארופול לקארץ, והגיש בקשה להתקבל לעבודה במוסד משקי סובייטי. מנהל אותו מוסד התפלא על חוצפת הברנש, בעל תעודות פושע פלילי, המבקש לקבלו לעבודה... ורק לאחר שנרמז לו כי ואגין נמצא כאן בתפקיד מיוחד — סודר בעבודה.

אולם במקום עבודתו זה לא האריך ימים; מאחר שלרגל עבודתו בארגון המחתרת נעדר לעתים קרובות ממקום העבודה, החלו העובדים לחשוד בו כי מרגל נאצי הוא. מילון רוסי-גרמני שנמצא במגירת שולחנו, הגביר את החשד. העובדים הסבו את תשומת-לב ההנהלה לחשדותיהם; קוזלוב ואגין "פוטר", ובכתב-פיטורין זה נאמר כי הוא מפוטר בגלל רשלנות וחבלנות בעבודה. הפיטורין היו הכרחיים, הואיל והיה חשש פן יעקבו

אחריו העובדים במוסד ויגלו את הדירות הקונספירטיביות בהן נהג לבקר.

קוזלוב ואגין החליט להופיע מעתה כגרי-אינוואליד, ולשם כך רכש הלבושת מתאימה וכלי עבודה משומשים. נוסף לכך הוחלט, כי אחת החברות הנאמנות ובתה בת ה-15 תעבורנה לגור איתו כאשתו ובתו, יקנו פרה ותוך הליכה בעיר למכירת החלב תוכלנה להקשיב למתרחש בה. בתקופה מאוחרת יותר, בסימפארופול, עיר פעולתו מאז, אשר אליה חזר מ"האדמה הגדולה" לאחר "איפור פנים" יסודי — החליף מדי פעם את מקצועו והופיע כזגג או כסנדלר, ובחיקויים שונים אחרים — ועד ל"מורה ללשון הרוסים" הגיע.

"מחתרתנים" רבים סודרו מראש בעבודות שאין בהן כדי לעורר כל חשד של פעולות מפלגתיות או פוליטיות, כגון שומרים בבית-חולים, סבלים, מתקני פרימוסים וכו'. בכל הסואה כזו צריך היה האיש להתאים את תלבושתו, התנהגותו ואת אורח חייו הפנימיים כולו לתפקידו החדש. באחת הדירות, למשל, נמצאה כוננית ספרי-קודש, גם הם לשם "הסואה", שכן ברור היה, שאיש השוקד על ספרי-קודש רחוק הנו מאהבת המשטר הסובייטי.

אחד מסעיפי ה"הסואה" החיוניים, — ביחוד לאלה מן ה"מחתרתנים" שנמצאו תחת שליטה גרמנית ישירה, כקוזלוב בסימפארופול, והמתנספים מבחוץ — היה זיוף תעודות אישיות שונות לפי הצורך, (תעודות-זהות, כרטיסי-עבודה ומזון וכיב"ז) ושרבוב החותמות והציונים למיניהם, חדשים לבקרים, לתוך התעודות — מלאכה אשר חייבה התמחות ניכרת. כאן לא די היה בכשרון טכני, אלא שהיה צורך גם בידיעה רבה של הסידורים, התקנות והפרטים וכן של תחבולות-ההכשלה של האויב ב"חזית המשרדית" הזאת.

הזהירות — מזה, וההתמצאות המהירה — מזה, הם מיסודותיו החשובים ביותר של ארגון-מחתרת. בשטה זה במיוחד קשה לתת הוראות מפורטות, וכל אחד חייב היה להתאים את התנהגותו בכל מקרה להוראות הכלליות. בשני יסודות אלה תלויים ההצלחה והכשלון, אך בעיקר תלויים הם בחינוך ה"פנימי" של האדם, בשליטה בעצביו ובקור-רוחו. לעתים קרובות העמיד דבר, שלכאורה נראה חסר-ערך, את הפעולה כולה בסכנת כשלון. בכמה שטחים ניתנו הוראות לגבי הלכות הזהירות ונקבעו סימנים מוסכמים. אך גם אנשים, אשר שנים רבות של פעולה מחתרית היו להם מאחורי גבם, נכשלו במקרים לא מעטים בחוסר זהירות. קולוב מקדיש לבעיה זו תשומת לב מיוחדת, והמקרים הרבים שהוא מספר עליהם מעלים לנגד עינינו את התנאים, בהם התנהלה פעולת המחתרת.

— לכל חבר נקבע שם-לואי, אשר היה משמש אך ורק לצרכי פעולת המחתרת. נוסף על כך הופיעו החברים שהועברו משוב לישוב בשמות בדויים — בהתאם לתעודות שסודרו להם. אך ארגון-המחתרת של הנוער בסימפארופול, שעליו עוד נייחד את הדיבור, החתים את חבריו על נוסח השבועה בשם הנכון והמלא. שם המשפחה בכלל זה. ברור, כי אילו נפלה תעודה זו לידי הגרמנים, היה הדבר הורס את המחתרת עד היסוד. ומובן כי בהיודע הדבר לקולוב, פקד מיד להשמיד את המסמך הזה.

— במקרה שחבר מחתרת, הפועל בשם מושאל, נתקל במכרים שאינו יודע על קשריהם למחתרת, עליו להשתדל להתחמק, או להעמיד פנים שאינו מכיר אותם; ובמקרה שאין אפשרויות כאלה, עליו לגלות אהדה למשטר הנאצי.

— הוטל איסור מוחלט להחזיק פתקאות העלולות לעורר חשד, או הפצים כגון ממחטות עשויות מבד מצנחים, חוברות סוביטיות וכו', ובכלל כל דבר העלול להעיד על מגע קרוב עם "העבר הסוביטי", או על כך שהאיש הגיע משם; המנסים לחדור לתוך איזור-הכיבוש צוידו בקטעי עתון גרמני, או בחוברות שהוצאו ע"י הגרמנים — למען יעשו רושם, כי אמנם מתושבי איזור-הכיבוש הנם.

— למקרה של חקירה ע"י משמרות הגרמנים בשעת הליכה משוב לישוב, חשוב היה להכין תשובה, מאין הולכים ולאן. כ"נקודת-יציאה" נהגו לקבוע כפר מרוחק, אולם מופר היטב, שאת שמותיהם הנכונים של נכבדיו אפשר היה לצטט בתשובה. מטרת ההליכה — גם היא אסור היה כי תעורר חשד כל שהוא.

— מאיזור אחד שבתוך העיר למשנהו השתדלו לעבור בשעות מנוחתם של משמרות הנאצים, שאז לא הקפידו ביותר על העוברים ושבים.

פעולתו היום-יומית של איש המחתרת אינה יכולה להתבסס על הוראות ברורות, או על הכשרה בקורסים. אמנם קורסים, המקנים ידיעות כלליות על דרכי קונספירציה וכו', חשובים הם עד למאוד. אולם המצבים, אליהם נקלע האיש בתנאי עבודת המחתרת, הם כה שונים וכה בלתי-צפויים, עד שאין אפשרות לקבוע הלכה, או לתת עצה מראש לכל מקרה. הצלחת האיש, ולעתים — הצלתו, תלויה בהתמצאות, בקור-רוח ובשיקול נכון. תנאי הפעולה של המחתרת בתקופת הכיבוש הנאצי בקרים חייבו משנה-זהירות ומשנה-שיקול, בגלל רבוי המלשינים למיניהם, וצביון האוכלוסיה הנ"ל.

לרובם של "המחתרתנים" שהושארו בקרים, וכן גם לאלה אשר צורפו אליהם בהמשך הזמן, חסרו ידיעות על פעולה קונספירטיבית, מאחר שהורגלו לפעולה גלויה; ונדרשו פיקוח והסברה מתמידים על אורח-התנהגות ההולם את המסיבות.

התפקידים הרבים שהוטלו על המחתרת חייבו להדריך את חבריה בכמה שטחים עיקריים: (1) התנהגות חיצונית כלפי הכובשים; (2) זהירות והתמצאות; (3) השגת אינפורמציה.

קולוב מספר על מקרים רבים ומאלפים בנידון זה.

התנהגות חיצונית כלפי הכובשים

נוסף ל"הסוואה" האישית, היה צורך להוציא לכל אחד מאנשי המחתרת מוניטין של שונא המשטר הסוביטי, או לפחות של אדם שנפגע על ידו. במקרים רבים הוטל על חברי המחתרת וחברותיה להתידד עם גרמנים לשם השגת אינפורמציה.

קולוב עומד על כך עד כמה חיונית היתה העמדת-פנים מושלמה, כדי לזכות למגע נאות עם הגרמנים ומביא כמה דוגמאות אופייניות. קולוב, למשל, שהשפה הגרמנית היתה שגורה בפיו מאז שהייה-מאונס בגרמניה, מזמין סמל גרמני לסעוד¹ על שולחנו, ובשעת סעודה הוא מספר לו, כי בימים עברו היה בעל נגריה, אלא שהסוביטים החרימוה; ובדרך כלל הוא מציג את עצמו כאדם "כשר" בתכלית ומבקש רשות להקים לו נגריה משלו. בסופו של דבר קיבל מאותו סמל את תצלומו, עם הקדשה, ותצלום זה סייע לו להיחלץ במקרים רבים, בעת חיפושים שנערכו בדירתו, בהסתמכו על ידידותו עם סמל גרמני. אמנם "ידידות" זו עוררה עליו את חשדם של השכנים בפרבר-הפועלים בו גר, שלא ידעו שמץ דבר על פעולתו במחתרת. אותם מאנשי-המחתרת, שהצליחו לחדור לעבודות במוסדות שלטון הכיבוש, בבתי המלאכה, בתחנות-הרכבת וכו', גילו כלפי חוץ חריצות רבה במלוי הוראות הכובשים, ורבים מהם נחשבו בעיני הגרמנים כאנשים שאפשר לתת בהם אימון מלא.

— בקשר לביקור בדירות קונספירטיביות, נקבעו סימנים מוסכמים: ע"י אופן תלית הוילון, הצגת עציצי פרחים על אדן החלון וכו', שפירושה היה: "הכל בסדר, הכנסו"; או "חשד! הזהרו!"; או "אסון! כאן מלכודת!" וכיו"ב. במקרה שחבר בא לבקר בשוב אחר, נהגו ליתר זהירות, לשלוח תחילה לדירה המבוקשת חבר או חברה שאין עליהם כל חשד, ובמקרה "שהכל בסדר" — היה אחד מבעלי הדירה יוצא החוצה, או מציב אות מוסכם בחלון, וכדומה.

אלה היו הוראות כלליות, אשר הדריכו במידת־מה את המחתרנים. אולם רבים היו המקרים אשר חרגו ממסגרת ההוראות הכלליות. והרי צרור דוגמאות:

— כזכור, גר קוזלוב בקארץ' בלוית חברה, ובתה בת ה־15, שהוצגו כאשתו ובתו. באחד הימים ציינה בעלת הדירה, שאצלה גרו, כי משונה בעיניה שהבת קוראת לו

„אשתך בוגדת! גברים מבקרים אצלה...”

פעם בלשון „אתה” ופעם בלשון „הוא”, וכן לחשה על אזנו כי „אשתו בוגדת בו”. וכראיה לכך גילתה ששני גברים מבקרים אצלה, ולרוב כל אחד לחוד, ומבלים אתה ארוכות ביחידות. קוזלוב ענה כי בתו בת־חורגת היא לו הואיל והתחתן זה לא כבר — וכך נחלץ מהמיצר; ואשר ל„מאהבים”, היה נאלץ לגלות בפני השכנה ה„אוהדת” רגשי מבוכה וצער — ושם קץ לביקוריהם של „שני הגברים”.

— פעם, בלכתו בלוית חבר וחברה מבסיס־הפרטיזנים שביער אל המרכז שבסימפארופול, נודמנו לבית איכר

אחד, והוא הציג את עצמו כאיכר מכפר קרימאי אחר. בראותו בבית עגבניות, שלא טעם אותן זמן רב, ביקש רשות והחל זולל אותן — ולסוף אף הציג לשלם עבורן. אשת האיכר תמהה ואמרה: „איזה איכר משונה הוא זה, המתנפל על עגבניות כעל מציאה, ועוד מציע תשלום”. מקרים פעוטים, אך הם עלולים להכשיל משימות גדולות. ולהפקיר חי־אדם.

— מעשה בחברה, ששימשה כמורת־דרך לפרטיזנים והלכה בשליחות, הליכה ממושכת, בנעלה נעלים גבוהות־עקבים. כתוצאה מכך נפצעו רגליה, והיא נאלצה להזדקק לתעודת־רופא מתאימה — ובתנאי המחתרת והכיבוש הגרמני היתה כרוכה בכך סכנה חמורה.

— הגישה למקומות המחבוא של הנשק, שנמצאו על־פירוב מחוץ לעיר, חייבה — ביחוד בחורף — זהירות יתרה בגלל העקבות הנשארים בשלג, מאחר שאותם מח־בואים נמצאו, בדרך כלל, במקומות שוממים.

עד כאן דברים שבוהירות הכללית, כלפי הוץ; ואולם גם כלפי פנים נדרשה זהירות, כי גם במחתרת וגם בין הפרטיזנים נתגלו פרובוקטורים, — ולעתים, פשוט, אנשים שנפלו בידי האויב ושלא עמד להם אומץ־הלב, או שנשבר בקרבם מעצמת העינויים.

— בכניסתו השניה למחתרת, בשובו מן העורף הסורי־ביטי, הובא קוזלוב תחילה אל בין פרטיזנים שביער קרי־מאי, ומשם היה עליו לחדור לעיר. בהיותו בין הפרטיזנים נהג ב„מחתרת פנימית”; הציג עצמו כסנדלר, ולמרות גילו וחולשתו הגופנית, היה עליו לשאת בכל סלטולי הדרך הקשה, תוך נדודי גדוד הפרטיזנים, כשארצו כלי העבודה על שכמו; וכשאחד הפרטיזנים, שהכירו עוד מהמחתרת שבקארץ', פגש בו וקרא בשמו — ביקשהו שלא יגלה את זהותו, מחשש בגידה אפשרית.

— מן היער נשלח אחד הפרטיזנים לעיר כדי להקים קשר עם גרעין־המחתרת ולמצוא דירה לקוזלוב. הוא חזר בלוית אדם, שהציגו כאיש־המחתרת ושאלו צריך היה קוזלוב להתגורר. מחתרתן זה נהג לקלל ולגדף את הנאצים בכל־פה, אולם ללסוף, משהרחיבו בשיחה עמו ובדקו את עברה, הסתבך ונתברר שהוא מרגל. „חבר־מחתרת” זה סיפר תחילה, כי למד באקדמיה הצבאית בלנינגרד, אולם משנשאל, לא ידע לקרוא בשם מנהלה ובשמות מדריכיו. — משהוקם קשר תקין עם סימפארופול, וקוזלוב הגיע לדירתו בעיר, הובאו לאותה דירה כמה מועמדים להתקבל למחתרת; הוא ישב מהצד, בתורת קרוב־משפחה חרש, והאזין לשיחת האנשים עם בעל־הדירה, בכדי לתהות על קנקנם; אכן, משנשאל אחד המועמדים, האם ברצונו להצטרף למחתרת, ענה תשובה משתמטת, ולפי שנתברר אחר־כך — מחמת העובדה, שבחדר ישב החרש, אדם זר, שלא הכירו.

להרחיקם — אך בלי שייפגעו עד כדי הופעת שנאה ויצר-
הלשנה. במקרים כאלה נהגו האנשים שעמדו במגע עם אותו
חבר להצהיר כי שוב „אין ברצונם לעבוד במחתרת“ וכי
„הפסיקו את קשריהם עם התאים“. בדרך זו הורחק האיש
למעשה מהפעולה, הואיל וקשר אחר עם הארגון לא ידע.
כך נהגו גם כלפי מפירי משמעת.

— מקרה טראגי מסופר אודות מרכז-מחתרת, שפעל
בסימפארופול לפני בואו של קוזלוב. היה זה איש נועז אך
חס-מוג מדי, שנהג להתהלך בכל מקום, ולבקר בכל
דירה בלויית נער כבן 15, אשר הביאו עמו מ„האדמה הגדול-
לה“ ושעליו סמך לחלוטין. כשנתפס הנער — כנראה, בשל
אי-הירות — לא עמד בפני העינויים; לגסטאפו נתגלו
כל הדירות בהן ביקר, וכל האנשים אותם הכיר, ובתוכם
גם רבו ואלופו. היתה זאת אבידה סיטונית שנגרמה למח-
תרת הקרימאית, ומאז הקפידו ביותר על אי-מסירת
כתובות רבות לאיש אחד.

רכישת אינפורמציה

אחד מענייניה העיקריים של המחתרת הוא השגת
אינפורמציה נכונה בזמן הנכון. דרכי השגת
האינפורמציה הן שונות: ע"י השגת מסמכים; ע"י מודי-
עים ישירים, היודעים כי תפקידם העיקרי הוא המצאת
אינפורמציה; וע"י שיחות-חולין, כביכול, אשר במהלכן
משתדלים „למוץ“ את הידיעות הדרושות; וכן — ע"י
הסתכלות „פקוחה ופיקחה“ במתרחש בעורף האויב.

תחילה שימש הרדיו כמקור האינפורמציה היחידי על
ידיעת המתרחש „בעולם הגדול“ — ובראש וראשונה בחזית-
המלחמה. אולם כל מקלטי הרדיו נלקחו מהתושבים,
והחדשות נמסרו רק באמצעות הרדיו הגרמני, ברם-קולים
הציבוריים. בתקופה זו השתדלו המחתרתנים להתיידד עם
קצינים או פקידים גרמניים, אשר בחדריהם היו מקלטים,
בהם השתמשו בשעות העדרם מהחדר לקלוט ידיעות
מהתחנות הרוסיות. בהמשך הזמן, כשהוקמה התחנה המשי-
דרת והקולטת של המחתרת, שימשה אותה תחנה למקור
אינפורמציה חשוב, כי באמצעותה הקשיבו לא רק לחדשות
ממוסקבה, כי אם גם להודעות הצבאיות הגרמניות ששודרו
ליחידות הצבאיות. כך הצליחו לקלוט הודעות על פעולות
שונות אשר האויב עמד לבצע ולהודיע על כך — ולעתים
בעוד מועד — למקומות הנכונים (לריכוזי הפרטיזנים ועוד).
מסמכים שונים נתקבלו בשתי דרכים. בבריחתם הרא-
שונה מקארץ' בסוף דצמבר 1941, השאירו הגרמנים
מסמכים רבים, שמתוכם נתגלו פרטי תכניות שונות,
שמות משתפי-פעולה וכו'. במציאות של עורף האויב
היה הדבר אפשרי בדרך של לקט התעודות שנמצאו
אצל הגרמנים הרוגים, או שבויים (בידי הפרטיזנים או
המחתרת), וכן ע"י תפיסת מכונות-מטה וכדומה — דברים.

— הגרמנים שלחו מרגלים (רוסים משתפי-פעולה) אשר
הציגו עצמם כ„שליחי-היער“ (כך קראו לשליחי הפרטי-
זנים), ואלה הצליחו לגלות כמה מאנשי המחתרת; על-
כן ניתנה הוראה, האוסרת לבוא בדברים עם „שליחי היער“,
אלא אם יש בידם המלצה מהועד המקומי של המחתרת.
— גם בתקופת הכיבוש חייב היה כל דייר, כמקובל
ברוסיה מאז, להירשם, על יסוד תעודותיו, ב„ספר הדייר-
ים“, של הבית, ועם כל רישום חדש היה צריך לפנות
למשטרה. לעתים היה הכרח למחוק מן הספר שמו של
איזה דייר קודם ולהכניס את השם החדש כדי להימנע
מן הצורך לבקר במשטרה עם הספר והתעודות. „מבצע“
זה צריך היה להיעשות באופן שלא תורגש המחיקה. אך
לעתים לא ניתן הדבר „להירשם“ בדירה. אזי היו רושמים
בתעודות-החברים כמקום-המגורים את הכתובת של איזה
בית שנהרס בינתיים; ובעל-התעודה חייב היה לשנן בעל-
פה מי היו שכניו באותו בית שחרב.

— פעם, לאחר ביקור של בחור אחד מאנשי-המחתרת
באחת הדירות, העירה בעלת הדירה — „סתם-תושבה“,
שלא נמנתה על המחתרת — כי הבחור חשוד בעיני הנא-
צים כמפיץ כרוזי פרטיזנים. כדי שלא להכשיל את היתר
נאסרה הופעתו שנית.

— על מקרה התמצאות מהירה של אחת מחברות-המח-
תרת מספר קוזלוב: חברה, החשודה בעיני הגסטאפו,
ישבה בחדרה עת שהרגישה לפתע כי הבית הוקף לחיפוש-
בזק, ולא נותרה לה כל אפשרות להתחמק מתוכו. היא
ביקשה את אחת השכנות כי תסגור עליה את דלת החדר
מבחוץ על מנעול תלוי, ותעסוק בחטיבת גזרי עצים ליד
הכניסה, ובאם ישאלו עליה הנאצים, תענה כי הדיירת הלכה
לעבודה. המחפשים, בראותם מנעול תלוי על הדלת מבחוץ
זבשמעם את התשובות, לא ניסו כלל לפתוח את החדר.
יכך ניצלה. (במקרה זה, כבכמה מקרים אחרים, סייעה גם
מידת הרישול של מבצעי פעולות-המשטרה הגרמניות).
— במקרה אחר נמנע מאסר של איש, שהגסטאפו חיפשה
אחריו, ע"י בעלת-הדירה, שהודיעה למחפשים בדירתה כי
בתר, בו הסתתר החבר, „גר קצין גרמני“, שהחילים לא
העזו להיכנס לחדרו של קצין.

— סוג מיוחד בפני עצמו, שתבע זהירות מרובה ביותר,
היוו חברי-המחתרת שעבדו כמכונאים בקטרי הרכבות,
או כעובדים אחראיים אחרים — למשל, מפקחי-הרכבות
בתחנות מסה"ב. שכן, בעקבות החבלות הרבות ברכבות
הציבו הנאצים משקיף משלהם ליד כל מכונאי רוסי. חברי
המחתרת, שפעלו רבות בשטח החבלות, כמעט ונאלצו
להפסיק את פעולתם זו — עד שנמצאו דרכים מתאימות
אחרות לביצוע משימות החבלה ולשיתוק מסה"ב.

— זהירות מרובה נדרשה כלפי אותם חברי המחתרת,
אשר נתגלו כפחדנים או כפטפטנים ושעל-כן היה הכרח

שהיו מספקים לעתים ידיעות רבות-ערך על תנוחת כוחות-הגרמנים לחטיבותיהם ועריכתם. הדרך השניה היתה: העתקתם או גניבתם של מסמכים ממוסדות הכיבוש ע"י חברי המחתרת שהוחדרו למוסדות אלו — היו כאלה הן במשרדים שונים ששימשו את המפקדה הצבאית והן במוסדות האזרחיים של הכובשים, כגון משרד ראש-העיר, מוסדות כלכלה שונים וכו'. מובן, שכל עוד אפשרית היתה העתקת מסמכים היתה דרך הגניבה פסולה; כי פרט להגברת הסכנה לגבי ה"מסתננים" למוסדות השונים, היה בה לעתים גם משום אזהרה לגרמנים שתכניותיהם, או ידיעות על עריכת כוחותיהם, יצאו לרשות הרבים, ויש לשנותן ככל האפשר.

ערך רב היה לאינפורמציה שסיפקו עובדי הדפוס הממשלתי, על אודות כל מנשר שעמד להתפרסם. המודיעים הישירים, — חברי המחתרת שהוחדרו למוסדות השלטון, או אנשים אשר לאחר שנבדקה מהי מנותם נקבע אתם קשר, תפקידם היה להעביר לידיעת המרכז כל ידיעה אשר נקלטה על ידם, הן מתוך עיון במסמכים והן מתוך שמיעת דברים, מבלי לשקול בעצמם אם הידיעה היא בעלת ערך או לאו: כי רק בועד-הפועל של המחתרת, מקום בו רוכזו כל הידיעות, יכלו לבקר ולבדוק את ערך הידיעה. ואמנם, לעתים קרובות היו ידיעות, שבעיני קולטן הישיר נראו כבלתי-חשובות ביותר, מצטרפות לידיעות אחרות ומשלימות תמונת-מצב בעלת הסיבות רבה.

סוכנים אלה נהגו להיזהר עד מאד שלא לעורר חשד כל-שהוא בעיני הכובשים, והפגישות אתם נערכו בסודיות. גם כאן, כבהרבה עניינים אחרים, התבלטה הכפילות שבצרכי המחתרת: הזהירות חייבה להעמיד את מספר הבאים במגע עם סוכנים כאלה על המינימום (האידיאל — אחד); אך, למקרה של כשלונות ומאסרים היה צורך להכין יודעי-דבר רזרביים, למען יוכלו להחליף את הנופלים בפח ולחדש את הקשר ואת מנגנון-הפעולה. הפתרון המבוקש נתבטא איפוא בקיום "רשת ב'" שלמה ונפרדת לגמרי.

על סוג אחר של מודיעים נמנו עובדי מוסדות השלטון, אשר על מהימנותם לא תמיד סמכו בשלמות; אולם בידיהם היו מקורות-אינפורמציה רבים, בהם אי-אפשר היה לזלזל. עם אלה נהגו להתייחד, ולתבל שיחה על עניינים שונים — בשאלה מהשאלות שעניינו את המחתרת; אכן, שאלה מעין זו היתה נשאלת בצורה זהירה מאוד, לבל תעורר חשד כל-שהוא.

בדומה לכך רכשו מדי פעם אינפורמציות גם מפי פרוצות (בעיקר — תחריות), אשר היו עם קצינים גרמנים, ותוך פטפוטים ידעו לספר פרטים רבים ששמעו מפי הקצינים ואורחיהם, ביחוד בשעת הוללות.

בכל מפעל ומוסד אשר העסיק מספר ניכר של עובדים, נתמנו אנשים מיוחדים לאוסף אינפורמציה ולריכוזה: כגון בבתי-מלאכה של הרכבות, בבתי-החרושת, בבתי-מלאכה של הצבא הגרמני. תוצאות שירותם של אנשי-ידיעות ו"חקר" אלה היו מורגשות למדי והתבטאו בהכנות נאותות מצד המחתרת ובעלי-בריתה לקראת בואן או צאתן של יחידות צבא גרמניות וכיוב"ז.

תשומת-לב מיוחדת הוקדשה לאוסף דבריהם של חיילים גרמנים, רומנים ואוקראינים. אלה נהגו בשעת שתיה, או בלוייזמן עם בחורות, לפטפט — ולעתים נתקבלה מתוך דבריהם תמונה מלאה על תנוחת חילות-המצב, תנועת גופי-הצבא, הכנות ל"סריקת" היערות, העברות מחזית לחזית, המצב הממשי בכל חזית, היקף אבידות האויב — ועד לתכנית מושלמת של חלוקת העיר עצמה, לאזוריה הצבאיים ונקודות-המגן הבצורות שהוכנו בה. אכן, ידיעות על אלה האחרונות קלטו גם מחבר עובדי-העיריה, ממחלקותיה הטכניות, כגון אספקת-המים, החשמלית, מחלקת הנקיון ועוד.

פרט לצרכי לקט האינפורמציה הוטל על כל אחד ואחד מהמחתרתנים לשים לב לאוכלוסיה ולשכנים. ותודות לפיקוח כולל זה, וכן לעתים גם תודות לעיקוב אחרי החשודים כמשתפי-פעולה, נתגלו גם מלשינים ומרגלים רבים, ונוצרה עוד ערובת-מה לבטחונה של המחתרת עצמה.

(סוף יבוא)

הגנת חיינו קודמת לכל. למענה לא ייקר כל קרבן. באמונה בלתי מעורערת בנצח ישראל — נלהם את מלחמתנו עד לנצחון ולגאולה השלמה.

מהכרזת כנוסי-הבטחון, אדר תש"ח